

Anthony Giddens'in sosyolojisinde modernliğin boyutları

Arda Umut Saygın *

Özet

Bu çalışmada, postmodern bir döneme girildiğini iddia eden düşünürlere karşı çıkan Anthony Giddens'in modernizm hakkındaki görüşleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak, hâlâ modern çağı yaşamakta olduğumuzu söyleyen ve modern dünyayı ezici bir makinaya benzeten Giddens'in modernlik çözümlemesi ve modernliğin kurumsal boyutları hakkındaki görüşleri değerlendirilmiş; sonrasında ise modernliğe dinamizm veren, küreselleştirici bir etkiye sahip olan ve modern dünyanın geleneksel dünyadan ayrılmasını ifade eden zaman-mekân uzaklaşması, yerinden çıkarma ve düşünömsellik unsurlarına değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Giddens'in postmodernizm hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Anthony Giddens, modernizm, yapılaşma kuramı, postmodernizm

Dimensions of Modernity in Anthony Giddens's Sociology

Abstract

In this study, modernism views of Anthony Giddens, who has opposed to thinkers claiming to enter a postmodern period, is discussed. In this context, the study firstly focuses on Giddens's modernism analysis and views on the institutional dimensions of modernity, who says that we are still living in the modern era and the modern world resembles to a crushing machine (juggernaut). After then, time-space separation, disembedding mechanisms, and the reflexivity characters of modernity which dynamizes modernism, possesses globalizing effects, expresses the departure of modern world from the traditional world is mentioned. In the last part of the study, Giddens's views on postmodernism is discussed.

Keywords: Anthony Giddens, modernism, structuration theory, postmodernism

Giriş

Modernliğin tam olarak hangi yüzyılda başladığı tartışmalı bir konu olsa da, düşünürler modernizmin en temel özelliklerinin akılcılık, evrensellik, nesnellik, bütüncüllük ve ilerleme olduğu konusunda hemfikirdirler. Modernizm, genel kanıya göre aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan ilerlemeci ve rasyonalist bir düşünce şeklidir. Aydınlanma dönemi, insanın kendi aklını kullanarak, her şeyi sorgulayarak, aklını dinsel inanç ve görüşlerin kılavuzluğundan kurtararak var olduğu bir çağ olarak nitelendirilir (Kızılcık, 1996: 4). Aydınlanmayla beraber insanlığın düşünce yapısı ve şekli dinin etkisi altından kurtulmuş, akıl düşüncenin merkezine yerleşmiş, aydınlanma dönemiyle başlayan modernizm de 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürmüştür. Bu bağlamda, Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi de modernizmle birlikte ortaya çıkan ve dünyayı değiştirmiş olan gelişmelerdir. Modernizmin getirdikleri sadece bunlar değildir elbette. Modernizm, düşünsel, ekonomik, siyasi, teknolojik ve sosyal alanlar gibi birçok alanda büyük dönüşümlere neden olmuştur. Modernliğin getirileri

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, e-posta: ardaumutsaygin@hotmail.com

rasyonalite ile düşünsel alanda; kapitalizm ile ekonomik alanda; ulus-devlet ile siyasal alanda; sanayileşme ile teknolojik alanda; kentler ile de sosyal alanda hissedilmiştir.

Modernizmin son temsilcileri olan Marx, Weber, Simmel ve Durkheim gibi klasik sosyoloji kuramcılarının tamamı 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde öldüklerinde, dünyanın modernliğin devamı olan bir dünya mı olduğu yoksa postmodernizm gibi yeni bir kavramla açıklanacak kadar kökten değişikliklerin yaşandığı bir dünya mı olduğu tartışılmaya başlandı. Bir tarafta hâlâ modern olarak betimlenecek bir toplumda yaşadığımızı düşünen Habermas, Giddens, Bauman, Castells gibi bir grup kuramcı yer alırken, diğer tarafta ise toplumun çarpıcı bir şekilde değiştiğini ve artık postmodern bir dünyada yaşadığımızı düşünen Baudrillard, Lyotard, Deleuze/Guattari, Roland Barthes, Ferdinand de Saussure, Jameson ve Henri Lefebvre gibi postmodernizmin öncüleri olarak kabul edilen düşünürler vardır (Ritzer, 2013: 548-549). Anthony Giddens da, dünyanın hâlâ modern çağı yaşamakta olduğunu söyleyenler arasında yer alır ve hatta modern dünyayı ezici bir makinaya benzetir. Bu çalışmada da Anthony Giddens'in savunucusu olduğu modernizm üzerine görüşleri yoğun olarak ele alınacak ve postmodernizm hakkındaki düşüncelerine de değinilecektir. İlk önce, Giddens'in modernlik çözümlemesi ve modernliğin kurumsal boyutları hakkındaki görüşleri değerlendirilecek, sonrasında ise modernliğe dinamizm verdiğini söylediği zaman-mekân uzaklaşması, yerinden çıkarma ve düşünümsellik unsurlarına ayrı ayrı değinilecektir. Giddens'a göre bu üç unsur, küreselleştirici bir etkiye sahip olup modern dünyanın geleneksel dünyadan ayrılmasını ifade etmektedir.

Giddens'in modernlik çözümlemesi

Giddens'a göre modernlik, modern toplumu ve endüstriyel uygarlığı aynı anda anlatan temsili bir kavram (Giddens & Pierson, 2001: 83) olmakla birlikte, on yedinci yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder (Giddens, 2012: 9). Daha genel olarak modernlik, dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, insanın müdahalesiyle şekil almaya müsait bir dünya fikrini; ekonomik kurumların karmaşık bir bileşimini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini; ulus-devlet ve kitle demokrasisi dahil olmak üzere belirli siyasal kurumları gösteren dinamik bir yapıdır (Giddens & Pierson, 2001: 83). Bir başka deyişle, modernlik toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel bağlamda vuku bulan küresel ölçekli bir fenomendir.

Giddens, modernliğin anlamlandırılmasını 'yapılaşma' kuramına yaslanarak yapar: "Toplumsal hayatı yalnızca orada duran toplum olarak veya bireyin eseri olarak görmek yerine, aynı zamanda daha büyük kurumları yeniden üreten, insanların çeşitli uygulamaları ve süregiden faaliyet dizileri olarak düşünür. Buradan hareketle de öznellik ve yapı üzerine temel terimleri geliştirerek, bireyle veya toplumla başlamak yerine yinelenen toplumsal uygulamalar fikrini sosyolojisinin merkezine alır" (Aysoy, 2008: 3). Yapılaşma kuramı temel olarak, toplumsal değişmeyi açıklarken toplum merkezli teorilerin bireyi, birey merkezli teorilerin ise yapıyı dışarıda bırakarak açıklamalarından doğan belirsizliği ortadan kaldırmak için geliştirilmiş bir kuramdır. Yapılaşma kuramına göre toplumsal değişme kendi başına ele alınamaz çünkü durağanlık ve değişim ile süreklilik ve değişim bir arada açıklanmak zorundadır. Buna göre, değişme olasılığı toplumsal hayatın her alanında vardır ancak toplumsal hayatın esas kısmı toplumsal yeniden üretimdir. Bu yüzden de değişim ve süreklilik birbiriyle

doğrudan bağlantılıdır. (Giddens & Pierson, 2001: 74) Yapılaşma teorisinde, eyleyenler olarak aktörler sosyal yapı ile karşılıklı etkileşim çerçevesinde hem toplumu etkileyen hem de toplumdan etkilenen bir öge olarak değerlendirilir. Yapılar ise, eyleyenlerin etkileşimlerinin bir sonucu olarak kurallar ve kaynaklardan oluşur. Bununla birlikte toplum da, insani eylemler tarafından biçimlenen ve yapısal belirleyicilerin etkili olduğu yapılaşma sürecinin bir ürünüdür. Böylece, yapılaşma teorisinde birey-toplum ikiliği reddedilmiş ve sosyal pratiklere odaklanılmış olur (Esgin, 2008: 241-242).

Giddens'in sosyolojik teorisinin merkezi problemlerini yeniden temellendirme çabasında, sosyolojik teoriye ilişkin üç amaç göze çarpar. Bu amaçların birincisi, sosyolojik teorisinin geçmişteki geleneklerini eleştirel bir şekilde yeniden değerlendirmektir. Giddens'in ikinci amacı ise sosyolojik teoriye yeni bir bakış açısı önermektir, bu bakış açısı ise aslında sosyolojik teorisinin mantığını ve yöntemini yeniden yapılandıran yapılaşma teorisidir. Zaten az önce de belirtildiği gibi Giddens sosyolojinin asıl ilgisi olan modernlik konusunu yapılaşma kuramıyla ele almaktadır ve modernliğin doğasına ilişkin daha kapsamlı açıklamalar yapmaktadır. Üçüncü amaç da modernlik ve onun kurumlarının ortaya çıkışıyla ilgili yeni çözümler yapmaktır. Böylece Giddens'ta modernlik, sosyolojik teorisinin merkezi problemlerini çözümleme uğraşında esas olan unsurlardan biri olarak belirtilmektedir (Esgin, 2008: 323-324). Öyle ki, Giddens'a (2012: 13) göre sosyolojinin gelişimini ve ilgi alanları, modern dünyayı yaratan değişiklikler bağlamında algılanmalıdır. Giddens, bugün büyük ölçüde denetimimiz dışındaymış gibi görünen olaylar evreninde sıkışıp kalmışlık duygusunun analizi için yalnızca postmodernlik gibi yeni kavramlar icat etmenin yeterli olmadığını, bunun yerine toplum bilimlerinde şimdiye kadar belirli ve özgül nedenlerden dolayı yetersiz şekilde anlaşılmış olan modernliğin kendi doğasına bakmak gerektiğini düşünür. Bu çerçevede dünya, bir postmodern dönemine girmek yerine, modernliğin sonuçlarının eskisinden daha çok radikalleştiği ve evrenselleştiği bir başka döneme gitmektedir.

Klasik sosyolojinin modernlik değerlendirmesindeki üç temel düşünce Giddens'a göre modernliği anlamamanın önünde engel oluşturmaktadır. Bu düşünceler, modernliğin kurumsal olarak teşhis edilmesi; sosyolojik teorisinin odağı olan toplumun nasıl tanımlandığı konusu ve sosyolojik bilgiyle modernliğin karakteristikleri arasında var olan bağlardır (Esgin, 2008: 328-337). Martin O'Brien (2001: xxviii), Giddens'a göre modern olmanın, kendini geçmişin yerine ikame eden bir dünya, günümüz toplumunun tarihini karakterize eden geleneklere, adetlere alışkanlıklara, rutinelere, beklentilere ve inançlara bağlı olmayan bir toplum olarak sosyal bir düzenlemesi olduğunu söyler. Ayrıca, yine Giddens'a göre modernliğin farklılığın tarihsel bir koşulu, şu veya bu şekilde, daha önce var olan her şeyin yerinden edilmesi olduğunu belirtir.

Toplumsal dönüşüm olarak modernlik

Giddens, insanlık tarihinin bazı süreksizlikler ile belirlendiği ve düzenli bir gelişim biçimine sahip olmadığı fikrinden hareket ederek modern dönemle ilintili belirli bir süreksizliği ya da süreksizlikler toplamına değinir. Ona göre, modernliğin ortaya çıkardığı yaşam tarzı ve dönüşümler, hem yoğunluk hem de yaygınlık açısından modern öncesi dönemdekine göre tamamen farklıdır. Bu bağlamda, "modern toplumsal kurumları geleneksel toplumsal düzenlerden ayıran süreksizlikleri nasıl belirlememiz gerekir?" sorusuna Giddens, modern çağın üç özelliğini sıralayarak cevap verir. Bu üç

özellik; değişimin hızı, değişimin alanı ve modern toplumların kendine özgü doğasıdır (Giddens, 2012a: 10-11).

Giddens'a göre geleneksel uygarlıklar diğer modernlik öncesi sistemlerden dikkate değer biçimde daha devingen olabilirler; ama modernliğin koşulları içinde değişim hızı son derece fazladır. Bu durum kendini daha çok teknoloji alanında hissettirse de bütün alanlara yayılmıştır. İkinci süreksizlik ise değişimin alanıdır. Ona göre, dünyanın değişik bölgeleri birbirleriyle bağlantı içine çekildikçe, toplumsal dönüşümün dalgaları adeta bütün yerküre yüzeyi boyunca çarpmaktadır. Giddens, üçüncü süreksizliğin modern kurumların doğasının özünüyle ilgili olduğunu söyler. Ona göre, "ulus-devletin siyasal sistemi, üretimin cansız güç kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olması ya da ürünlerin ve ücretli emeğin tam anlamıyla metalaştırılması gibi bazı modern toplumsal biçimler, önceki tarihsel dönemde görülmemektedir" (Giddens, 2012a: 14). Giddens, bu çerçevede, diğer biçimlerin önceki toplumsal düzenlerde yalnızca yanltıcı bir sürekliliğe sahip olduğunu belirtir ve kenti örnek gösterir. "Modern kentsel yerleşimler çoğunlukla geleneksel kent havzasıyla birleşir ve sanki yalnızca oradan yayılarak genişlemiş gibi görünür. Oysa modern kentçilik, modern öncesi kenti kırsaldan ayıran ilkelere daha başka ilkelere sahiptir" (Giddens, 2012a: 10-11). Giddens, bu konuyu bir de askeri teknoloji çerçevesinde örneklendirir. Ona göre askeri gücün biçiminde ve mantığında modern öncesi toplum ile modern toplum söz konusu olduğunda süreksizlik yaşanmıştır. Öyle ki, askeri teknoloji modernliğin diğer özelliklerinin etkisi altında da değişmiştir. Ordu, daha ziyade makineye benzer bir yapıya bürünmüştür. Üniformalar eskiden bir tür sahneleme, kendini düşmana gösterme biçimiyken, bugün bir kamuflaj ve kendini gizleme aracı haline gelmiştir (Giddens & Pierson, 2001: 86).

Modernliğin kurumsal boyutları

Giddens, modernliği dört temel kurum açısından tanımlar (Ritzer, 2013). Bunlardan ilki, meta üretimi, özel sermaye sahipliği ve sınıf sisteminin belirlediği kapitalizmdir. "Modernliğin belirginleşen toplum düzeni hem ekonomik sistemi hem de diğer kurumları açısından kapitalisttir. Modernliğin huzursuz ve dinamik karakteri de kapitalist sistemle ilişkilidir" (Giddens, 2012a: 17). Böylece Giddens, kapitalist toplumları genelde modern toplumların ayrı bir türü olduğunu ve kapitalist toplumun, bir dizi özgül kurumsal özelliğe sahip bir sistem olduğunu söylemektedir. Onun için kapitalizm, "özel sermaye mülkiyeti ile mülksüz ücretli emek arasındaki ilişki merkezinde yoğunlaşmış bir meta üretim sistemidir; bu ilişki bir sınıf sisteminin ana eksenini oluşturur" (Giddens, 2012a: 15).

Modernliğin ikinci temel kurumu ise, mal üretmek için makinelerin kullanımını içeren endüstriciliktir. Endüstriyalizm de yalnızca iş ortamını değil; ulaşım iletişim ve gündelik iş yaşamını da etkiler. Malum olduğu üzere modernliğin dönüştürücü dinamiğini Marks, kapitalizm; Durkheim ise endüstriyalizm olarak belirlemiştir. Giddens ise kapitalizm ve endüstriyalizmi iki ayrı "örgütsel küme" olarak görmek gerektiğini ve hem kapitalizm hem de endüstrileşmenin modernizmde önemli rolleri olduğunu söyler (Giddens, 2012a: 18).

Giddens modernlikle ilgili çözümlemesinde modern öncesi toplumların karakteristiği olan topluluk türünden farklı gördüğü ulus-devlet üzerine de odaklandığından modernliğin üçüncü ve dördüncü temel kurumları olan gözetim kapasiteleri ile askeri gücün ulus-devletle ilişkilendirildiği söylenebilir (Ritzer, 2013:

552). Giddens, modernliğin en belirgin toplumsal form olarak ulus-devletleri ürettiğini düşünmektedir (Giddens, 2010: 29). Ayrıca ona göre, sosyolojiyi toplumların incelenmesi olarak gören yazarlar aslında modern toplumları incelemeyi kast etmektedirler ve bu toplumlar açıkça ulus-devletlerdir. Giddens da, modern toplumların doğasını açıklarken ulus-devletin, modernlik öncesi toplumlarda ciddi biçimde farklılığı olan bu toplumsal topluluk çeşidinin özel vasıflarının yakalama zorunluluğunun altını çizer (Giddens, 2012a: 19). Giddens, ulus-devleti “işaretlenmiş hudutları (sınırları) olan bir bölge üzerinde bir idari tekel sürdüren, hükmü kanun ve iç ve dış şiddet araçlarının kontrolü ile onaylanan bir kurumsal hükümet şekilleri dizisi” olarak tanımlar (Giddens, 2008: 165). Ulus-devlet modern öncesi devletlerden farklı olarak, eğitim sağlık gibi toplumsal yaşam unsurlarının sağlanmasını da üstlenmiştir. Ulus-devlet, şiddet araçlarının kullanımı ve denetimini tekeline alma, kendi denetimi altında bulunan bireyler hakkında yaptırım ve bilgi sahibi olma, endüstri ve kapitalizmin gelişimini denetleme ve merkezden etkileme gibi yetkilere sahiptirler. Giddens’ın gözetimi ve askeri gücü modernliğin bir diğer kurumsal boyutu olarak değerlendirmesi de bu nedenledir. Ulus-devletle bağlantılı olarak gözetim kapasiteleri modernliğin üçüncü temel kurumudur. Gözetim, gözetime konu olan toplulukların siyasal alandaki etkinliklerinin denetimine işaret eder; ancak salt bu alanla sınırlı değildir. Denetim, Foucault’da olduğu gibi hem doğrudan hem de dolaylıdır ve enformasyon kontrolü üzerine kuruludur (Giddens, 2012a: 55). Foucault’a göre, gözetim yalnızca hapishaneye ait bir kavram değildir. Aksine, on dokuzuncu yüzyıl sanayi kapitalizminde ortaya çıkmış olan hapishaneler, hastahaneler, okullar, kışlalar ve fabrikalar gibi bir sürü kurumla da ilişkilidir (Giddens, 2000: 271-272). Bunlardan biri de ulus-devlettir. Giddens’a göre gözetleme; modernliğin yükselişiyle ilişkili olan bütün örgütlenme türlerinin, özellikle de karşılıklı gelişimlerinde tarihsel olarak kapitalizmle iç içe geçmiş bulunan ulus-devletin temelidir (Giddens, 2012a: 59). Bir başka deyişle, ulus-devletlerde gözetim oldukça yaygındır.

Modernliğin son kurumsal boyutu ise askeri güç; yani savaşın endüstriyellesmesini kapsayan şiddet araçlarının denetimidir (Ritzer, 2013: 552). Askeri güç, modern öncesi toplumların merkezi özelliğiydi ancak bu toplumlarda siyasal merkez şiddet araçları üzerinde tekeli bir kontrolü gerçekleştirmenin çok uzağında idi. Giddens’a göre, şiddet araçlarının tekel altına alınması modern devlete özgü bir eylemdir. Düzenli orduların kurulması, bölgesel olmayan merkezi savunmaların önem kazanması, sınırların kesin olarak belirlenmiş olması, yurttaşların içte ve dışta güvenliğinin sağlanması, askeri güç ve şiddet unsurlarının tek elde toplanması ile ulus-devlet geleneksel devletten ayrılmaktadır (Giddens, 2012a: 55-56).

Modernliğin dinamikleri

Giddens’ın modernliğin anlamlandırılması noktasında başvurduğu yapılaşma kuramının modernliğe dinamizmini veren üç temel özelliği zaman-uzam uzaklaşması, yerinden çıkarma ve düşünömselliktir (Ritzer, 2013: 552).

Giddens’a göre modern öncesi toplumlarda zaman her zaman uzamla bağlantılıydı ve zamanı kesin olarak ölçmek mümkün değildi. Modernleşmeyle birlikte zaman standartlaştı, böylece zaman ve uzam arasındaki yakın bağlantı koptu, içerikleri boşaltıldı, ayrıcalıkları kalmadı ve saf biçimler haline geldiler (Ritzer, 2013: 552). Giddens, modern öncesi toplumlarda “ne zaman” sorusunun ya “nerede” sorusuyla ilişkilendirildiğini ya da düzenli doğal olaylarla tanımlandığını belirtir ve zaman-uzam

uzaklaşmasının başlangıcını mekanik saatin ve takvimin icadına dayandırır (Giddens, 2012a: 22-23). Modern öncesi toplumlarda zaman uzamsal niteliklerce belirlenmesi zamanı uzama sıkı sıkıya bağlamaktaydı. Modern yaşamın gelişimiyle birlikte zamanı evrenselleştiren saatin icadı, zamanı uzamdan ayıran en önemli başlangıç olmuştur. Çünkü saat, zamanın dilimlenmesi olanak sağlayan ve zamanı nicelleştiren bir ölçüdür. Saat ve takvimin kullanılmaya başlanmasıyla zaman algısı değişmiş ve zamanın anlamı boşaltılmıştır. İnsanoğlunun zamanı organize etme yeteneği geliştikçe, uzam üzerinde olan denetimi de artmıştır. Modern öncesi dönemde sosyal etkileşimler aynı anda ve aynı yerde bulunma temeline dayanırken, modernlik sosyal etkileşimleri bu zorunluluktan kurtarmış ve uzamın geçmişteki sınırlı niteliğini kaybetmesine sebep olmuştur. Dünya küçülmüş ve uzamlar farklı bir biçim kazanmıştır (Esgin, 2008: 429-430).

Giddens'a göre zaman ve uzamın ayrılması üç nedenden ötürü "modernliğin aşırı dinamizmi için önemlidir" (Giddens, 2012a: 24-25). Bunlardan ilki; zaman uzam ayrışması geçmişi değerlendirme ve tarihi anlamlandırma konusunda insanlara geniş imkânlar sağlamasıdır. İkincisi, zaman-uzam ayrışmasının modern sosyal yaşama özgü rasyonel örgütlenme biçimlerine zemin hazırlamasıdır ki modernliği diğer geleneksel toplumlardan ayıran da zaman-uzam boyunca yayılmış bu türden örgütlenmelerdir. Modern örgütler, yereli ve küreseli birbirine bağlayan geniş etkilere sahiptir (Esgin, 2008: 429-430). Üçüncü neden ise, zaman ve uzam ayrışmasının yerinden çıkarma mekanizmalarına sosyal etkileşimleri bağlamlarından koparma olanağı vermesidir. Böylece, zaman-uzam uzaklaşması, Giddens'ın modernlikteki dinamizmin kaynağıyla ilgili ikinci kaynağı olan yerinden çıkarma mekanizmalarına atıf yapmaktadır çünkü yerinden çıkarma mekanizmaları zaman ve uzamın karşılıklı yeniden örgütlenmesine dayanır. Sonuç olarak, Giddens'a göre modernliğin analizinde zaman ve uzam çok önemli bir konumdadır. Ona göre; zamanın uzamdan ayrılması, modernizmin ortaya çıkmasına ve onu geleneksel toplumlardan farklılaştırmaya yardımcı olmuştur (Giddens, 2012a: 24).

Modernliği anlamlandırma çerçevesinde bir diğer önemli konu da yerinden çıkarma mekanizmalarıdır. Giddens için yerinden çıkarma kavramı, toplumsal yapıyı ve ilişkileri zaman ve uzamdan bağımsız olarak incelemek demektir. Yerinden çıkarma, toplumsal ilişkilerin etkileşim bağlamlarından dışarı çıkarılmalarını ve belirsiz zaman-mekân aralıkları içinde yeniden yapılaşmalarını kapsar. Modern toplumlarda kilit rol oynayan iki tip yerinden çıkarılma mekanizması vardır; her ikisi de "soyut sistemler" başlığı altında ele alınabilir (Ritzer, 2013: 552). Bu iki tip yerinden çıkarma mekanizması modern toplumsal kurumların gelişimiyle yakından ilgilidir. Giddens'ın iki yerinden çıkarılma mekanizmasına simgesel işaretler ve uzmanlık sistemleri adını verir. Daha doğru bir deyişle, "simgesel işaretlerin yaratılması" ve "uzmanlık sistemlerinin kurulması" (Giddens, 2012a: 26).

Bir yerinden çıkarma mekanizması olarak ele aldığı simgesel işaretler ile Giddens, standart değerlere sahip olan ve böylece birçok farklı ortamda karşılıklı olarak değiştirilebilen mübadele araçlarını kasteder (Giddens, 2010: 33). Siyasal meşruiyet araçları gibi çeşitli simgesel işaret örnekleri vardır ama Giddens para üzerinde yoğunlaşır. Bunu yaparken de işe Marx, Parsons, Luhmann ve Simmels'in para kavramına yaklaşımına değinir. Marx'ın parayı "evrensel fahişe" olarak değerlendirmesine atıfta bulunur (Giddens, 2012a: 26). Giddens para hakkında, "zamanı paranteze almanın ve ticari işlemleri bir değişim alanının dışına taşımanın bir

yoludur” (Giddens, 2012a: 27-28) der. Ayrıca “modern çağın öncesinin daha büyük sosyal sistemlerinin tümünde farklı parayla alışveriş biçimleri gelişmiş olsa da, para ekonomisi modernliğin oluşumu ve gelişimiyle çok daha kompleks ve soyut hale gelmiş” olduğunu düşünür (Giddens, 2010: 33). Yani, Giddens, paranın zaman-mekân uzaklaşmasına olanak verdiğini söyler. Sözelimi, birbirlerinden zamansal ve mekânsal olarak bir hayli uzakta olan insanlar para sayesinde birbirleriyle alışveriş yapabilirler (Ritzer, 2013: 552). Üstelik para, modern öncesi toplumlardaki gibi metal veya kağıt bir nesne gibi de dolaşmak zorunda değildir. Para, bilgisayar ekranlarında ve kredi kartlarında gömülü bir metafordur ve sadece kullanıldığı anda hareket halindedir. Para modern ekonomiyle birlikte modernliğin diğer tüm kurumlarıyla da ilişki halindedir (Esgin, 2008: 432-433).

Modern toplumlarda önemli rol oynayan ikinci yerinden çıkarma mekanizması ise uzmanlık sistemleridir. Giddens, uzmanlık sistemleri kavramıyla bugün içinde yaşadığımız maddi ve toplumsal çevreyi düzenleyen teknik beceri ya da profesyonel uzmanlık sistemlerini kast eder. Uzmanlık sistemleri, hukukçular, doktorlar ve mühendisler gibi profesyonelleri kapsar. İnsanlar modern yaşamda bu alanlarda karşılaştıkları sorunlarda sürekli uzmanlara danışır. Yaşadıkları evler, kullandıkları arabalar ve modern dünyanın nimetleri olan bir çok fenomen uzmanlık bilgisinin nüfuz ettiği fenomenlerdir (Giddens, 2012a: 30-31). Uzmanlık sistemleri de zaman ve mekân içinde işleyim garantisi sağlamaktadır (Ritzer, 2013: 552).

Böylece, simgesel işaretler ve uzmanlık sistemleri birer yerinden çıkarma düzenekleri olarak toplumsal ilişkileri bağlamın dolaysızlığından çıkarırlar. Giddens’a göre, her iki yerinden çıkarma düzeneği zamanın uzamdan ayrılmasını, kolaylaştırdıkları zaman-uzam uzaklaşmasının bir koşulu olarak varsaymakla kalmaz, teşvik de ederler. Bir uzmanlık sistemi, simgesel işaretlerle aynı yolu izleyerek, uzaklaşmış zaman-uzam içinde beklentilerin güvencelerini sağlayarak yerinden çıkarma işlemini gerçekleştirirler (Giddens, 2012a: 30-31). Uzmanlık sistemleri bilimin ve teknolojinin ilerlemesinin, yani modernliğin bir sonucu olduğundan Giddens yerinden çıkarma mekanizmalarını modern yaşamın dönüştürücü gücü olarak ele almaktadır.

Modernliğin düşünümselliği ya da düşünümsel modernlik, modernliğin ayırt edici üçüncü dinamiğidir. Giddens, düşünümselliğin tüm insan eylemlerinin tanımlayıcı bir karakteristiğini oluşturduğunu düşünür (Giddens, 2012a: 30-31). Giddens’a göre, bilgi çağında yaşamak toplumun düşünümselliğin artması demektir. Düşünümsellik, yaşadığımız koşullar hakkında sürekli olarak düşünmek zorunda olmamızdır. Toplamların gelenek ve göreneklerine daha bağlı olduğu zamanlarda, yani modern öncesi toplumlarda, insanlar bir şey yaparken daha az düşünerek önceden kabul edilmiş yolları izleyebiliyorlardı. Modern dünyada yaşayanlar içinse, yaşamın önceki kuşaklarca sorgulanmaksızın kabul edilen pek çok yönü, açıkça karar verilecek sorunlar durumuna gelmiştir. Giddens bu noktada aile örneğini verir. Yüzlerce yıl boyunca insanların, ailelerinin büyüklüğünü sınırlamakta kullanabilecekleri etkili yolları yoktu; Ancak modern çağın korunma biçimlerini ve üremeye ilgili diğer teknolojileri kullanmak yoluyla aileler, yalnızca kaç çocuklarının olacağına karar verebilmekle kalmayıp çocuklarının cinsiyetini bile seçebilmektedirler (Giddens, 2005: 667). Ritzer’in (2013: 553) yorumlamasıyla, modern dünyada düşünümün kendisi dahil her şey düşünümüne açıktır ve bu durum bizi yaygın bir belirsizlik kanısıyla baş başa bırakır.

Aile örneğinden de anlaşılacağı gibi, modern öncesi dönemlerde düşünümselliği sağlayan en önemli araçlardan biri gelenektir. Modernlik öncesi uygarlıklarda

düşünümsellik hâlâ büyük ölçüde geleneğin yeniden yorumu ve açıklanmasıyla sınırlıydı. Modernliğin ilerleme kaydetmesiyle düşünümsellik değişik bir karakter aldı ve düşünceyle eylemin sürekli olarak birbirinin üzerine yansıtılmasıyla sistemin yeniden üretiminin temelini yerleşti. Böylece, artık günlük yaşam akışının geçmişle bir bağlantısı kalmamış; yalnızca ‘önceden yapılmış olanlarla’ yeni bilgiler ışığında ilkeli bir şekilde savunulabilecekler çakışmaya başlamıştır. Modern yaşamda bir uygulama sadece geleneksel olduğu için onaylanmaz; geleneğin yanında bilginin de hayat pratiklerinde önemli bir rolü vardır. Geleneğin de rolü vardır ancak bu eskisine nazaran daha az önemlidir. “Çünkü gerekçelendirilerek haklılaştırılmış gelenek, iğreti giysiler içindeki bir gelenektir ve kimliğini yalnızca modernliğin düşünümselliğinden alır.” Böylece, önceleri tüm etkinliklerimizin belirleyici olan gelenek, modernlikle birlikte çözülmüş, yerini düşünümselliği sağlayan başka unsurlara bırakmıştır (Giddens, 2012a: 38-39). Modernlik nasıl ki birçok kavram ve kurumda büyük dönüşümler yarattıysa, düşünümsellik de modernliğin ilerlemesiyle birlikte değişik bir karaktere bürünmüş, bireylerde olduğu kadar kurumlarda da ilişkili bir hal almıştır. Ancak, bu durum modern toplumlarda geleneğin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir (Giddens, 2002: 53). Modern toplumlarda gelenek, düşünümselliğini sağlayan bilginin kaynağı olmaktan çıkmıştır. Artık sosyal yaşamın koşulları hakkında gelenekten değil bilgiden yararlanılmaktadır (Esgin, 2008: 434-435). Böylece Giddens (2012a: 51), modernlik sürecinin çok önemli bir boyutunun da, kişinin kendisi hakkında sürekli düşünce üretip bu düşünceleri kendi yapısının bir parçası haline getirmesi, yani düşünümselliği olduğunu belirtiyor. Ona göre modernlik, bütünüyle düşünümsel olarak uygulanmış bilgiden oluşur. Toplumsal yaşama ilişkin sistematik bilgi üretimi de, toplumsal yaşamı geleneğin değişmezliklerinden uzaklaştırarak sistemin yeniden üretiminin bütünleyici bir parçası durumuna gelir.

Modernliği oluşturan bu üç dinamik, yani düşünümsellik, zaman-uzam uzaklaşması ve yerinden çıkarma mekanizmaları küreselleştirici bir etkiye sahiptirler ve modern dünyanın geleneksel dünyadan ayrılmasını ifade ederler. Bu kurumsal unsurlar aynı zamanda modernliğe geçişi sağlayan tarihsel unsurlardır. Yani, bu üç kurumsal unsur hem modern dünyanın geleneksel dünyadan ayrılmasını sağlamış, hem de modernliğin dünya çapında yaygınlaşarak küreselleşmesine ön ayak olmuştur. Küreselleşmeyi bu kadar yaygınlaştıran da modernliğin oluşumuna olanak sağlayan, zaman-uzam, yerinden çıkarma ve düşünümsellik mekanizmalarının esnek olma niteliği taşımasından kaynaklanır. Modernliğin gelişmeye başlamasıyla birlikte yerel ile evrensel arasındaki farklılıklar azalma eğilimi göstermiştir (Esgin, 2008: 434-436).

Modernliğin ezici makinası

Giddens, modern dünyayı insanlar tarafından kullanılan ancak aynı zamanda denetimden çıkma ve kendini oluşturan uyumsuz parçaları parçalama gücü olan denetimsiz ve “ezici makine” olarak betimlemektedir. Bu “ezici makine” kendisine direnenleri ezip geçen ve sabit bir yörüngesi varmış gibi gözükmesine rağmen aniden karar değiştirerek tahmin edilemeyen yönlere gidebilmektedir. Giddens’a göre, insanlar olarak bu ezici makinenin üzerine binip seyahat etmek neşeli veya umut verici olabilir ancak modernliğin kurumları var olmaya devam ettiği sürece seyahatin yörüngesini ve hızını denetlemek mümkün değildir. Bu doğrultuda, güvende hissetmek de mümkün değildir çünkü modernliğin ezici makinesinin üzerinde hareket ettiği alan büyük risklerle doludur. Ezici makine biçiminde olan modernlik dinamik bir yapıya sahiptir ve

her an denetimden çıkabilir (Ritzer, 2013: 549-551). Giddens (2012a: 131), bu noktada birkaç soru sorar: Acaba insanoğlu modernliğin ezici makinesini nereye kadar kullanabilir ya da modernliğin tehlike ve risklerini en aza indirip, sunduğu olanakları en üst düzeye çıkaracak biçimde nasıl yönetebilir? Acaba neden Aydınlanma düşünürlerinin beklediğinden çok farklı dünyada yaşıyoruz? Aklın genelleşmesi neden insanoğlunun öngörü ve denetimine bağlı olan bir dünya yaratmamıştır?

Soruların cevapları için birkaç neden sunan Giddens, ilk olarak modern dünyadaki tasarım kusurlarını işaret eder. Ona göre modern dünyanın öğelerini tasarlayanlar yanlışlar yapmışlardır. Modernlik, toplumsal ilişkilerin zaman ve uzam boyunca yerinden çıkarılmasına ve toplumsallaşmış doğa ve evren arasında köprü kurulmasına olanak sağlayan soyut sistemlerden ayrılamaz. İkinci etken ise kullanıcı hatasıdır. Giddens, herhangi bir soyut sistemin ne kadar iyi tasarlanmış olursa olsun iyi çalışamayabileceğini çünkü onu kullananların hatalar yapabileceğini ileri sürer. Tasarım yanlışları yok edilebilir ama kullanıcı hataları yok edilemez. Belki ciddi bir eğitim ve disiplinle en aza indirgenebilir ama asla yok edilemez (Giddens, 2012a: 132).

Giddens için ezici makine üzerinde, yani modern dünya üzerinde denetim kurulamayacak olmanın asıl iki nedeni ise, amaçlanmamış sonuçlar ve toplumsal bilginin düşünümselliğidir. Giddens, bir sistem ne kadar iyi olursa olsun, dünya toplumunu oluşturan sistem ve eylemlerin karmaşıklığı yüzünden tümüyle kontrol altına alınamayacağını düşünür ve hatta birçok tasarım sistemini bir kenara bırakıp, tek bir tasarım sistemi olmuş olsaydı bile, amaçlanmamış sonuçlar var olmayı yine de sürdüreceğini ileri sürer. Bunun nedeni olarak da toplumsal bilginin ilk anda doğal dünyayı değil, toplumsal dünyayı etkileyen düşünümselliğidir.

modern koşullarında toplumsal dünya, kendi karakteri ve işleyişiyle ilgili yeni bilgi girdisi açısından hiçbir zaman istikrarlı bir çevre oluşturamaz. Yeni bilgi (kavramlar, kuramlar, bulgular) toplumsal dünyayı yalnızca daha saydamlaştırmakla kalmaz, onu yeni yönler doğru döndürerek yapısını da değiştirir. Bu olgunun etkisi modernliğin 'juggernaut' (ezici makine) benzeri niteliğinde temel önemdedir ve toplumsal kurumların kendisini olduğu kadar toplumsallaşmış doğayı da etkiler. Çünkü toplumsal bilginin düşünümselliği, her ne kadar doğal dünyaya ilişkin bilgi dünyayı doğrudan doğruya etkilemese de soyut sistemlerin teknolojik bileşenleri yoluyla doğal öğeleri de içine katar (Giddens, 2012a: 133).

Giddens, bu nedenlerden dolayı insanoğlunun tarihi yakalayıp kendi amaçları doğrultusunda yönlendiremeyeceğini ve toplumsal yaşamı tümüyle kontrol edemeyeceğini söyler. Tüm bunları yapamaz çünkü bir sistemdeki eylemlerin sonuçları tümüyle öngörülemmez ve yeni bilgiler, sistemleri yeni doğrultulara yönlendirir. Bu yüzden de insanoğlu, Giddens'in ezici makineye benzettiği modern dünya üzerinde denetim kuramayacaktır (Ritzer, 2013: 554).

Giddens ve postmodernlik

Giddens'in modernlik üzerine olan görüşleri göz önünde tutularak, onun postmodernlik konusundaki görüşlerine baktığımızda, onun genellikle postmodernizmle ilişkilendirilen ilkelerin hepsini olmasa da birçoğunu reddettiğini görürüz (Ritzer, 2013: 554). Postmodernizm, modern olarak adlandırılan dönemden sonra gelen yeni bir dönemi adlandıran ve bu döneme uygun düşünce biçimlerini belirten bir kavram olarak kullanılmaktadır. Postmodern sözcüğünün ilk kullanımı ise, 1870'li yıllara kadar uzanır ve süregelen yıllar içinde bazen olumlu bazen olumsuz çağrışımları olsa da, ancak 21.

yüzyılın ikinci yarısında modernizme ve moderniteye karşı bir reaksiyon biçimindeki kesin anlamını yüklenmeye başlamıştır (Sim, 2006: xii). Dünyada özellikle 1970'lerden itibaren filizlenen düşünce ortamı içinde modernliğin zayıfladığı ve post-modern olarak adlandırılan yeni dönemin güçlendiği gözlenmiştir. 1980 sonrası etnik canlanmaların artması, hemen ardından ekonomide kapitalizmin egemenliği, teknik buluş ve ilerlemeler, iletişim devrimi yardımıyla devletin merkezi konumu ve tek güç olma durumu azalmaya başlamıştır. Üretimin esnekleşmesi, kesinliğin yerini belirsizliğe bırakması, devletin otoritesini sermaye sahipleri ile paylaşmaya başlaması, modernlikten farklı olarak post-modernlik olarak adlandırılan döneme geçiş olarak değerlendirilmiştir. Postmodernlik modernliğin tersine belirsizliği, yüksek bir otoritenin yokluğunu, muğlaklığı, farklılığı, çeşitliliği ve ötekiyi olumlayan bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmıştır (Çabuklu, 2004: 6-7). Bir başka deyişle postmodernizm, bütüncül teoriler karşısında perspektif çokluğunu, evrensellik karşısında yerellik ve tikelliği, hakikat karşısında yorumu ve göreliliği, politika ve etik karşısında estetiği, ideoloji eleştirisi karşısında yapı bozumunu, gerçeklik karşısında imgeleri, temsil karşısında simülasyonu, çelişki karşısında farklılıkları, sınıf karşısında kimlikleri, gereklilik karşısında olumsuzluğu ve kaosu öne çıkaran, bilgiye, akılcılığa, kurtuluş söylemlerine kuşkuyla bakanların paylaştığı estetize edilmiş bir ruh halidir (aktaran Çetin, 2008: 140).

Giddens, postmodern görüşü benimseyenlerin aksine modernlik döneminin tamamlanmadığı görüşündedir. Giddens'in modernliği devam eden ve henüz tamamlanmamış bir süreç olarak tanımlamasının nedeni modernliği bir süreksizlik olarak tasvir etmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece, Giddens postmodernliği, modernlikten tamamen ayrı bir dönem olarak değil, modernliğin devamı olarak görmektedir. Çünkü ona göre modernliğin ortaya koyduğu kurumsal yapılanma ve yasal düzenlemeler henüz ortadan kalkmamış, yalnızca zayıflamış ve esnemiştir. Ayrıca, postmodernliğin eğer bir anlamı olacaksa o anlamın en iyi biçimde edebiyat, resim, plastik sanatlar ve mimarideki yeni akımlara işaret etmesiyle sınırlandırılmalıdır. Bununla birlikte Giddens, eğer bir postmodernlik dönemine gidiliyorsa bunun anlamı modern kurumlardan uzaklaşılıp, yeni ve farklı bir toplumsal düzene doğru gidiliyor olduğudur (Giddens, 2012a: 44-45). Ancak görünürde olan şey, modern kurumların henüz terk edilmediğidir. Bunun en açık örneği kapitalizm ve kapitalizmin büyüyen gelişmesini sağlayan ulus-devletlerdir. Bununla birlikte Giddens, an itibariyle modern dünyada yaşıyor olduğumuzu ileri sürmesine rağmen, postmodernliğin anlık bir görüntüsünün de yakalayabilmenin mümkün olduğuna inanır. Ona göre böyle bir dünyaya özelliğini veren etmenler ise kıtlık sonrası sistem, çok katmanlı demokratik katılım, askerilikten uzaklaşma ve teknolojinin insanileştirilmesidir (Ritzer, 2013: 554).

Giddens (2012a: 46-47) postmodern durumu, modernliğin bitmesi olarak düşünmekten çok modernliğin kendi kendini anlamaya başlaması olarak görmenin daha anlamlı olacağını savunur. Bu da post-modern duruma bağlı olarak meydana gelen gelişmelerin bizi "modernliğin ötesine" götürmekten çok, modernliğin içinde yatan düşünümSELLİĞİN daha kapsamlı olarak anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu yönelimin tersi, yani post-modern duruma bağlı olarak doğan gelişmelere, post-modernlik olarak yaklaşmak, yapılarını ve içeriklerini tam olarak anlamaya engel olacak bir yanıdır. Ona göre ortaya çıkan parçalanmalar daha çok, gelenek ve tanrısal bakış açılarından geri kalan kalıntıların temizlenmesiyle birlikte modern düşüncenin kendini netleştirilmesinden kaynaklanıyormuş gibi görülmelidir. Giddens buradan hareketle modernliğin ötesine

geçilmiş olmadığını; onun radikalleşmesi evresini yaşamakta olduğumuz sonucuna ulaşır.

Giddens'a göre postmodernlik, epistemolojiyi terk eden, benliği ve öz-kimliği parçalayan, tarihin ve bireyin sonunu getiren bir anlayıştır. Onun postmodernliğin karşısına koyduğu radikalleşen modernlik düşüncesi ise, postmodernliğin tam da karşıt söylemini içermektedir. Postmodernlik, modernliğin kurumsal boyutlarının ortadan kalktığı ve modern sonrası bir döneme girildiği fikrini yansıtırken, radikalleşen modernlik, modernliğin kurumsal boyutlarının hâlâ varlığını sürdürdüğü, dolayısıyla da modern sonrası bir dönemin söz konusu olmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Giddens için bu, postmodern bir döneme girmek yerine, modernliğin sonuçlarının ilk zamanlara oranla daha radikalleştiği ve küreselleştiği yeni bir dönem demektir. Postmodernlik bireyi güçsüzleştirip yok saymakta ve modernliğin düşünümsellik boyutunu göz ardı etmektedir; oysa düşünümsellik modernliğin asıl belirleyicisidir (Esgin, 2008: 471-472).

Sonuç

Giddens, modernliği yapılaşma kuramı çerçevesinde inceleyerek onu çalışmalarının merkezine alır. Giddens, kuramının temel meselesi olan modernliği kurumlar düzeyinde inceleyerek sadece modernliği değil modern toplumu da çözümlenmeyi amaçlar. Bu bağlamda Giddens, modernliği ilk olarak; modern toplumu ve endüstriyel uygarlığı aynı anda anlatan temsili bir kavram olarak ele alır. Bu kavram, dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, insanın müdahalesiyle şekil almaya açık dünya fikrini; ekonomik kurumların karmaşık bir bileşimini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini; ulus-devlet ve kitle demokrasisi dahil olmak üzere belirli siyasal kurumları simgelemektedir. Giddens için modernlik, daha önceki her hangi bir toplum tipine göre daha çok dinamik bir yapıya sahiptir. Kendinden önceki kültürlerden farklı olarak geçmişte yaşamaktan ziyade, gelecekte yaşayan bir toplum ya da bir kurumlar bütünüdür (Giddens & Pierson, 2001: 83).

Giddens, modern çağın üç özelliğinin; değişimin hızı, değişimin alanı ve modern toplumların kendine özgü doğası olduğunu söyleyerek modernliğin süreksizliklerini belirler. Hemen ardından da modernliği dört temel kurum açısından tanımlar. Bunları da kapitalizm, endüstricilik, gözetim kapasiteleri ve askeri güç olarak belirler. Giddens için modernliği oluşturan üç temel dinamik ise, zaman ve uzamın ayrılması, yerinden çıkarma mekanizmaları ve düşünümseliktir. Modernliği oluşturan bu üç temel dinamik modern yaşamın ayırıcı niteliklerini sunarak modern dünyanın geleneksel dünyadan ayrılmasını ifade ederler ve Giddens'a göre küreselleştirici bir etkiye sahiptirler. Bununla birlikte, Giddens, modern dünyayı bir ezici makine olarak betimler ve bununla modernliğin ileri bir aşamasını, sözgelimi radikal, yüksel veya geç modernliği kast eder çünkü o postmodern bir çağa girildiğini iddia edenlerle aynı fikirde değildir. Giddens için ezici makine üzerinde, yani modern dünya üzerinde denetim asla kurulamayacaktır. Bunu sebebi ise, ona göre, amaçlanmamış sonuçlar ve toplumsal bilginin düşünümselliğidir.

Sonuç olarak, Anthony Giddens'in modernlik analizi, hem kurumsal boyutta hem de bireysel anlamda düşünümsellikle noktalanmaktadır. Modernliğin süreksizlikleri ve gelenekleri, onu modern öncesi dünyadan tamamıyla ayırmıştır. Gelenek, sosyal ilişkileri ve yaşam koşullarını değiştirirken, modernlik de kurumsal boyutların genişleyici karakteriyle yeni bir dünya yaratmıştır. Bu yeni dünya ise henüz postmodern

bir dünya değildir. Küreselleşme ise modernliğin tüm boyutlarıyla dünyanın tümüne yayılıp genişlemesini sağlayan bir modernlik lokomotifidir.

Kaynakça

- Aysoy, Mehmet (2008) *Yapılaşma Teorisinde Gelenek Fenomeni*. Ankara: Maya Akademi.
- Çabuklu, Yaşar (2004) *Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Çetin, Uğur (2008) *Defter Dergisi ve Türkiye Düşünce Yaşamındaki Yeri: Modernizm-Postmodernizm Tartışması Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esgin, Ali (2008) *Anthony Giddens Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Giddens, Anthony (2000) *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*, Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, Anthony; Pierson, Christopher (2001) *Modernliği Anlamlandırmak*, Çev. Serhat Uyurkulak ve Murat Sağlam. İstanbul: Alfa Kitabevi.
- Giddens, Anthony (2002) *Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği*, Çev. Müge Sözen ve Sabir Yücesoy. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, Anthony (2005) *Sosyoloji*, Haz. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, Anthony (2008) *Ulus Devlet ve Şiddet*, Çev. Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giddens, Anthony (2010) *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, Anthony (2012a) *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2012b) *Sosyoloji –Kısa ama Eleştirel Bir Giriş-*, Çev. Ülgen Yıldız Battal. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kızılcılık, Sezgin (1996) *Postmodernizm Dedikleri*. İzmir: Saray Kitabevi.
- Ritzer, George (2013) *Sosyoloji Kuramları*, Çev. Himmet Hülür. Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Ritzer, George ve Stepnisky, Jeffery (2014) *Sosyoloji Kuramları*, Çev. Himmet Hülür. Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Savran, Gülnur (1999) Postmodernizm: Yepyeni Bir Evre mi, Bir Eğilimin Mutlaklaştırılması mı?. *Defter Dergisi*, 38: 189-203.
- Sim, Stuart (2006) *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*, Çev. Mukadder Erkan ve Ali Utku. Ankara: Babil Yayınları.